

parlamenta (tako z načinom odločanja, kot s kakovostjo zakonodajnih aktov) odseva in obenem oblikuje spreminjajočo se pravno kulturo.

Če izhajamo iz hipoteze, da je razvoj pravne kulture v veliki meri odvisen od tega, v kolikšni meri se ponotranjajo pravna pravila, potlej je parlament s svojo normativno ustvarjalnostjo in kulturo odločanja temeljni dejavnik v razvoju splošne pravne kulture. Pri tem je očitno, da pravega ponotranjenja ni mogoče doseči (ne glede na »usodnost« sedanjih razmer) predvsem s simboličnimi dejanji, ki naj bi utrjevala nacionalno solidarnost in interesno izehačenost, temveč zlasti z oblikovanjem takih odločitev, ki bodo čimbolj odsevale dejanske interese volivcev in objektivne možnosti ter s tem zapirale pretirano in zato razdiralno brezno med normativnim in dejanskim. Pomembna prvina tudi spreminjajoče se pravne kulture mora ostati prepričanje, da bi kakršno koli fetišiziranje nove oblasti utegnilo pretirano znižati kritičnost do te oblasti ter s tem relativizirati zgodovinsko preverjeno nujnost nenehnega nadzora nad njenim vsakokratnim početjem.

TONE PERŠAK

Slovenski parlament ali obdobje privajanja na parlamentarno demokracijo

Pravzaprav sem skoraj povsem prepričan, da od pomladi 1945 pa vse do pomladi 1990 v Sloveniji ni bilo napisanih in izrečenih toliko kritičnih besed o funkcioniranju, slabostih in domnevni nesposobnosti slovenske skupščine kot v zadnjih desetih mesecih, od maja 1990 do marca 1991. Če pa se je že pisalo o slabostih, se gotovo ni v tako brezobzirnem in nemalokrat celo poniževalnem in zaničujočem tonu kot se piše ta čas, čeprav gotovo tudi za petinštiridesetletno obdobje po vojni velja, da so se nekateri zavedali pomanjkljivosti organizacije in načinov odločanja tedanje skupščine in so jo vsaj deloma spreminjali tudi iz teh razlogov. Po volitvah v aprilu 1990 pa smo v slovenskih občilih priče pravi kampanji proti večini tedaj izvoljenih delegatov in tudi proti skupščini sami, kajti skupščina so navsezadnje ljudje, ki jo sestavljajo. Ta kampanja je nekoliko presenetljiva in vredna premisleka tudi zato, ker je ta skupščina po svojem sestavu vendarle prva, ki je bila izvoljena na svobodnih in neposrednih volitvah in bi že zato bilo pričakovati bolj dobrohoten odnos do nje. Kot rečeno pa v občilih lahko preberemo o njej naravnost žaljive spise. Nedavno jo je znani slovenski izobraženec tako rekoč opsoval kot trumo neukih kmetov, pri čemer je besedo kmet uporabil v skrajno slabšalnem pomenu besede. Znano je, da jo nekateri publicisti, celo taki, ki so sami delegati v skupščini, ocenjujejo kot skrajno nesposobno, tako da je po njihovem mnenju celo bolje, da o kakšni pomembni zadevi (npr. o kulturi in kulturni politiki) niti ne razpravlja, češ da ta razprava gotovo ne bi dala dobrih rezultatov. Vedno več je tudi spisov, ki očitajo skupščini in delegatom zapravljanje časa in denarja, ker so seje praviloma veče dneve. Mnogi trdijo, da je v skupščini mogoče slišati zgolj politikantske prepire in nadigravanje z besednimi igrami in le navideznimi argumenti ter nebrzdano čvekanje brez kakršnekoli koristi, medtem

ko dežela vse bolj tone v pogubo. Itd. Itd. Vsi ti očitki vsekakor zahtevajo temeljit premislek od vsakogar, ki je delegat ali funkcionar v tej skupščini.

Seveda je treba pri tem poudariti, da je to kampanjo mogoče zavriniti z nonšalantno oceno, da Slovenci pač še nismo navajeni na parlamentarno demokracijo, in da nam vsem manjka ustrezne politične kulture, tako delegatom kakor tudi opazovalcem skupščinskega dela in življenja. Vsaj do neke mere to drži. Tudi v drugih parlamentih se veliko razpravlja in tudi v drugih parlamentih prihaja večkrat do hudih prerekanj med zagovorniki različnih pogledov ob povsem nepomembnih povodih. Vendar se nihče ne spotika ob tem ali vsaj ne v tolikšni meri in v tako resnih javnih občilih kot so osrednji politični dnevniki, radijske in televizijske informativne oddaje ipd. In vendar vemo, da parlamenti drugih držav zasedajo tudi po več tednov ali celo po sto in več delovnih dni (zdržema) tako ima npr. japonski parlament vsako leto eno redno sejo, ki traja 150 delovnih dni, torej v bistvu celo šolsko leto). Ta nenavajenost na parlamentarno demokracijo in tako tudi nekatere značilnosti te demokracije se kaže tudi v nenehnem prizadevanju za politični konsenz o tako rekoč sleherni malo pomembnejši zadevi. Ne samo opozicija, za katero je to precej razumljivo, tudi javnost pogosto zahteva soglasje vseh strank, ki so zastopane v skupščini, češ »ali se res ne morete odpovedati svojim ozkim strankarskim interesom in se zediniti o tem, kar je dobro za vse«. Pri tem gre vsekakor vsaj deloma tudi za nerazumevanje ali celo za strah pred bistvom večstrankarskega sistema in količinske demokracije. Delno pa gre pri tem tudi za neke vrste nostalgijo po časih in oblikah predparlamentarnega sporazumevanja, kakršno je svojčas potekalo v okvirih SZDL. Od tod tudi občasni predlogi, češ da bi bilo dobro ustanoviti tako ali drugačno medstrankarsko ali nadstrankarsko koordinacijo, znotraj katere bi se nosilci poglavitnih funkcij in prvaki strank še pred skupščinsko razpravo dogovorili o tem, kakšno stališče bo skupščina zavzela do kakšnega važnega vprašanja. Seveda to ne vodi nujno samo v oživitvev »SZDL« pod kakšnim drugim imenom. Dostikrat gre pri tem, zlasti pri najvišjih predstavniških oblasti in strankarskih prvaki tudi za težnjo po obuditvi neformalnih centrov odločanja, kakršen je bil nekoč npr. politbiro ali kasneje predsedstvo v razširjeni sestavi (Predsedstvo, predsednik IS, predsednik skupščine in predsedniki SZDL, CK ZKS, ZSMS in ZZB). V teh pozivih po tovrstnih koordinacijah je potemtakem moč opaziti dvoje: po eni strani zaskrbljujoče nezaupanje v kolektiv ljudi, ki so bili izvoljeni za to, da odločajo in prevzamejo odgovornost za prihodnost dežele, po drugi strani pa težnjo, da se dejanske oblasti polasti peščica izbrancev, ki vsi niti niso šli skozi filter volitev, medtem ko bi parlament kot formalni najvišji organ oblasti samo izpolnjeval njihovo voljo.

Omeniti pa je treba vsaj še eno razsežnost teh prizadevanj po konsenzu ob vseh važnejših zadevah. Večini ljudi se iz različnih razlogov zdi prav, da bi bile odločitve po možnosti soglasne in zato je razumljivo, da opozicija vedno znova vztraja pri zahtevah po soglasnem odločanju. Seveda pa gre opoziciji pri tem za povsem razvidno korist. Kajti odločitve, za katere je potrebno soglasje, ne morejo biti sprejete, če niso izpolnjene njene zahteve v zvezi s temi odločitvami. Na prvi pogled velja isto tudi za vladajočo pozicijo. Vendar v resnici ni tako, kajti pozicija je prisiljena predlagati odločitve, torej zakone ali druge ukrepe. Opozicija lahko čaka, se »blagohotno« strinja ali nagaja, že zlasti, kadar je potrebna dvotretjinska večina ali zavoljo kakšnega poprejšnjega dogovora celo soglasje. In, ker opozicija ve, da se poziciji vsaj z nekaterimi odločitvami mudi, jo pri tem kajpak tem bolj ovira in postavlja svoje zahteve ter pogoje za sprejem. Ravno te vrste nadigravanje je pravzaprav najbolj značilno za celotno obdobje po volitvah. Ker pa zaradi že

opisanih pomanjkljivih političnih izkušenj javnosti in tudi že omenjene konservativne težnje po soglasju, na katero igra opozicija, javnost nenaklonjeno reagira na ta nadigravanja in po vsem tem skupščina tega mandata pravzaprav ne more biti deležna posebne naklonjenosti ne pri javnih občilih in ne pri večini državljanov.

O pomanjkanju politične kulture pa seveda lahko govorimo tudi znotraj same skupščine, v odnosu med posameznimi delegati in še zlasti v odnosu med klubi delegatov. Gre že spet za vprašanje nezaupanja, ali si res vse stranke prizadevajo za čim boljše rešitve in odločitve, čeravno seveda vsaka z zornega kota lastnega programa. Po eni strani pri opozicijskih strankah opažamo že kar pretirano podcenjevanje delegatov pozicijskih strank, ki so skoraj vse nastale šele po sprejemu ustavnih amandmajev septembra 1989. Tako poglobitni govorniki opozicije pogosto vsaj med vrsticami poudarjajo svojo domnevno politično izkušnost in prekaljenost v zahtevni obrti vodenja države, ne da bi pri tem samokritično priznali lastno soodgovornost za krizo, obenem pa tako rekoč porogljivo navajajo domnevne dokaze o neizkušnosti in nezrelosti večine pozicijskih delegatov in voditeljev, ki da bodo uničili to, kar so oni trudoma gradili več desetletij. Pri nekaterih od njih gre to še dlje in pogosto zazveni skozi očitke poziciji prepričanje, da je trenutna oblika demokracije v Sloveniji v resnici le prehodna epizoda, do katere je prišlo zato, ker se je samoupravni socializem znašel v začasni krizi, in da bo po ponovni zmagi »naprednih« levih sil sledil nov zagon proti socializmu, ki sam po sebi nikakor ni presežena zamisel. Po mnenju vsaj nekaterih predstavnikov opozicije imamo torej večstrankarsko demokracijo samo začasno in prehodno, pravzaprav le zato, da se ljudje prepričajo, kako zgrešena in zlagana je takšna demokracija in to splošno spoznanje bo tako rekoč samo pripeljalo do restavracije socializma.

Po drugi strani pa tudi pozicija večkrat ne zmore normalnega odnosa do političnih nasprotnikov. V večini opozicije vidi začasno zakrinkane totalitariste, ki so odgovorni za večdesetletno zatiranje vseh »drugačnih« idej in resnic, in ki zavoljo te svoje krivde sploh ne bi smeli več imeti dostopa v prostore in organe odločanja in oblasti. Ravno zato se razprave v slovenski skupščini nemalokrat izrodijo v medsebojno obtoževanje in posmehovanje, ki nima nikakršne zveze z zakonom ali ukrepom, o katerem naj bi tekla beseda, in ki seveda tudi nič ne prispeva h kvaliteti odločitve. Nasprotno. Nermalokrat je očitno, da posamezni delegati ali kar cele skupine niso pripravljene upoštevati nobenega resničnega argumenta, celo povsem stvarnega podatka ne in nasprotujejo temu ali onemu predlogu zgolj zato, ker je prišel z druge strani. Še več. Dostikrat so sprejete odločitve, ki jih celo tisti, ki glasujejo zanje, ocenjujejo kot slabe, pa vendar glasujejo za ali proti samo iz ideoloških razlogov, ne glede na škodo, ki jo s tem delajo tudi lastnim volivcem.

Vse to so kajpak »subjektivne« slabosti, opazne tako v javnosti, kot v občilih, kakor tudi v sami skupščini. Vendar sodim, da je v teh subjektivnih momentih zelo veliko razlogov za takšno funkcioniranje te skupščine, kakršno pač je in tudi za slab glas, ki se o tej skupščini širi. Res pa je tudi to, da bi bilo treba spregovoriti tudi o dejanskih pomanjkljivostih in neskladnostih v strukturi in načinu delovanja te skupščine, ki so značilnost prehodnega obdobja, v katerem še vedno živimo in seveda tudi o tem, kako bi bilo treba vse to spremeniti z novo ustavo in iz nje izhajajočimi izvedbenimi predpisi o slovenskem parlamentu.

Poglobitna težava je v tem, da je skupščina po svojem sestavu še zdaj takšna, kot je bila v obdobju delegatskega sistema. Imamo torej tri zборе, ki so bili zamišljeni: kot zbor, ki pomeni politično predstavništvo, kot zbor, ki pomeni lokalno predstavništvo in kot zbor, oblikovan po korporativističnem načelu. Po volitvah 1990 pa smo v takšno skupščino dobili »delegat«, kandidirane in izvolje-

ne v resnici (četudi po občinah in posameznih gospodarskih panogah ali družbenih dejavnostih) kot predstavnike strank. Razmerja pa po zborih niso enaka. In tako je v večini primerov potrebno v bistvu dvosmerno usklajevanje: med zbori in med političnimi skupinami v skupščini, kar seveda dodatno zapleta in upočasnjuje odločanje. Po drugi strani pa je res, da poslanski klubi seveda še zdaleč ne delujejo tako učinkovito kot bi najbrž morali in kot delujejo v parlamentih drugih držav. Razlog za to pa nikakor ni samo v pomanjkanju izkušenj, temveč prej v tem, da večina članov svoje funkcije ne opravlja poklicno, in da je zato preprosto nemogoče zahtevati od njih, da se pred enodnevnim ali dvodnevnim zasedanjem skupščine vedno udeležijo še enodnevnih ali dvodnevnih pripravljalnih sej klubov, tako da bi že znotraj kluba razčistili svoje poglede in nato kolikor toliko usklajeno nastopili v skupščini. Posledica tega je, da nastopajo posamezniki, kot člani tega ali onega kluba, ali tudi klub v celoti s stališči, ki so celo v nasprotju s programom njihove lastne stranke ipd. Ta ugotovitev kajpak že odpira vprašanja, ki so zunaj horizonta, začrtanega z naslovom tega spisa. To je vprašanje programske koherentnosti strank, ki so pri nas še v glavnem vse v procesu profiliranja in iskanja lastne podobe.

Vsekakor pa bo, kar zadeva skupščino ali prihodnji državni zbor, treba marsikaj racionalizirati. Že to, ali bo državni zbor enodomen ali nemara dvodomen, kar bi bilo po mnenju podpisanega slabše, bo bistveno vplivalo na kvaliteto dela v parlamentu. Svoje bo k temu prispevalo tudi to, da se bo slovenski politični zemljevid s časom bolj jasno izoblikoval, in da bo znotraj posameznih političnih skupin manj zbežnosti in iskanja lastne identitete. Marsikaj pa se bo uredilo že zgolj s poslovníkom.

DANIJEL PUČKO

Slovenski parlament

Devet mesecev se že nov večstrankarski slovenski parlament ukvarja s številnimi vprašanji in dilemami in je treba priznati, da večinoma niso niti lahke niti nepomembne. Seveda je kakršen koli izbor teh vprašanj pod močnim subjektivnim vplivom. Sam jih dojemam nekako takole: Najprej je tu vprašanje, kako razgraditi v kratkem roku star sistem in ga nadomestiti z novim, drugačnim in bolj kompatibilnim z razvito Evropo? Vedno znova se postavlja na dnevni red vprašanje, kako »odpihniti« tisto, kar je današnje politične sile na oblasti motilo več kot štiri desetletja, kar čez noč. Kako se izviti iz okvirov realsocialističnih odnosov in balkanske mentalitete, je tudi jasno zaznaven problem, s katerim se parlament nenehno srečuje in se bo še po moje precej časa moral srečevati. Ni mogoče zanikati, da je v ospredju tudi vprašanje, kako zavarovati pridobitve spremenjenega političnega sistema in lanskim volitev. V zraku lebdi naloga, da je treba odpreti prave možnosti za uresničevanje podjetniških pobud, ki se seveda ne da opraviti z enim samim zamahom. Veliko vprašanje, ki terja odgovor od parlamenta, je, kako v kratkem času prestrukturirati gospodarstvo na čim manj boleči način. To seveda preprosto sploh ni mogoče napraviti. Zato nad slovensko skupščino